

MEDLEMSBLAD hösten 2016.

Från Albo Härads Hembygdsförening

Höstens medlemsblad innehåller en hel del artiklar om häradets affärer, som var verksamma framförallt under efterkrigstiden. Vi i hembygdsföreningen tycker, att det är viktigt att påminna om den fina närservice som fanns i alla våra byar då. Det är nog många yngre personer och inflyttade, som inte har en aning om alla de butiker som betjänade befolkningen i våra trakter. Lanthandeln var en viktig mötesplats för de boende, där man träffades och gav sig tid att prata om aktuella händelser nära och fjärran. Många av affärerna försvann under 60- och 70-talen, då det var en stor avflyttning och kundunderlaget minskade kraftigt. Som ni märker finns det stora luckor i dokumentationen och vi hoppas, att ni som läser kan bidra med mera information, så att vi kan komplettera redovisningen i nästa Medlemsblad. Vår utgångspunkt har varit att skriva ner och berätta sådant som inte tidigare har varit publicerat. Flera orter har redan i tryckt form beskrivit handeln i byarna, såsom t.ex. S:t Olof och Eljaröd.

2016 är hembygdsrörelsens jubileumsår. Det är 100 år sedan Samfundet för Hembygdsvård bildades. Albo härads hembygdsförenings verksamhet under året har varit omfattande liksom tidigare och vi kan glädja oss åt stor uppslutning kring våra olika aktiviteter. Vi är också stolta över att Sillaröds Skvaltkvarn har blivit byggnadsminnesförklarad. Nu har föreningen inte mindre än fyra byggnadsminnen i sin vård. Våra objekt rymmer många unika föremål med intressant historia, som vi gärna vill förmedla till alla våra besökare och inte minst till kommande generationer.

Tack alla för värdefulla insatser och stöd till Albo härads hembygdsförening!

Vi ser fram emot att träffas 2017. Clas Johnsson

AGUSA:

Krog och affär är två intressanta företeelser på landsbygden under gången tid. De var den naturliga samlingspunkten för folk på landsbygden.

I samband med olika reformer om näringsfrihet som kom under 1800-talet blev det tillåtet att bedriva diversehandel ute på landsbygden. Tidigare var detta något som bekämpades av statsmakten. De ville helst att handel skulle ske inom städernas hank och stör. Eftersom man ville skydda näringarna i städerna och innanför städernas tullar var det lättare att kontrollera och beskatta varuflödet.

Även om restriktionerna för handel lättades upp, var krogar och spritutskänkning något som bekämpades med kraft under 1800-talet. Det var en kamp mellan bönderna och statsmakten om vem som fick bränna rusdrycker. Konsumtionen av sprit var i början av 1800-talet allmänt utbredd och alla var mer eller mindre försupna. För att råda bot på detta införde statsmakterna inskränkningar av tillstånd för spritbränning och utskänkning av spritdrycker, detta tillsammans att kaffet kom att ersätta brännvin som dryck, gjorde att ”drickandet” minskade. Då man kommer från Andrarum och kör in i Agusa by så ligger det i början av byn hus nära vägen på båda sidor. Dessa hus ägs sedan länge av släkten Rydberg. Här fanns det tidigare i bostadshuset en affär, i huset på andra sidan som idag är uthus fanns en krog. Krogen i Agusa ägdes under 1800 talet av Nils Jönsson. Alla kallade honom ”göingen”. Hans krog blev precis som andra utsatt för begränsningar och förbud. ”En göing (Nils och hans fru Elgina) hade krurörelse’ o’ länsmannen sökte komma åt honom. En gång kom han därin, då mannen var borta. (länsmannen kan ha varit Montan). Länsmannen kom in och frågade gumman: Kan du sälja lite’ vin till mej? – Men hon anade oråd och svarade: Nää, Nils har kört te’ Lövestad o’ ta’ t hornet mä’ sej...,men ja’ kan bjuda på ett glas! Länsmannen höll god min och drack ur glaset.”

Denna berättelse skildras av Ola Månsson i Viggårum, han berättar vidare att på den tiden kostade två kvarter brännvin eller halvt stop 75 öre. Ola Månsson var kusin med Anna Mårtensson i Agusastugan, och var därmed väl förtrogen med vad som skedde i Agusa. Dessutom var han flitigt anlitad som sagesman till folkklivsarkivet i Lund, en iakttagare med både gott minne och god berättarförmåga.

Krogen stängdes men "Göingen" kom med tiden att bli väldigt förmögen och ägde en stor del av Agusa. I en tidningsartikel i Kristianstadsbladet från den 25 juni 1897 stod följande: *Vedersta huset i byn var för några år tillbaka en ökad krog, vid vilken finkeldoftande tunnor stod uppradade jämte en del förfrusna "karlar" som alltför tåligt mången gång bidade sin husbonde, medan skrålet och skriket från törstiga strupar hördes vida ikring. Men tiderna förändras och vi med dem. Nu är den gamle krögaren absolutist. Tunnorna med finkeldoft borta och krakarna liksom bortblåsta. Det är idel lugn på det för så oroliga stället.*

Däremot utvecklades lanthandeln på landsbygden och blev allt mer betydelsefull. Hit kunde man nu istället gå och träffa folk då arbetsdagen var avslutad. Här kunde man ta en pilsner och prata några ord med andra kunder sittande på silltunnan. I början var utbudet begränsat till varor som inte producerades hemma på gården i självhushållet, kaffe, salt, socker, snus och fotogen var några tänkbara storsäljare. Alla var prismedvetna och rädda om sin ”stivar” (pengar). Det berättas om en man från Bertilstorp som gick ända till Agusa för att köpa fotogen. Visserligen var literpriset det samma i Agusa som Bertilstorp men i affären i Bertilstorp tappade man upp strikt en liter medan affären i Agusa tappade ända upp till korken.

Min granne hade en bror som hette Malte Karlsson. Han var affärsbiträde på 1920 talet. En arbetsuppgift han hade var att ständigt inventera och beställa nya varor. Malte kunde fotfarande då han var 80 år rabbla det då aktuella sortiment. Detta kunde han om man så väckte honom mitt i natten. I mina öron känns det som musik:

Kaffe socker och choklad
Peppar muskot och lagerbärsblad.

Siktemjöl vetemjöl och porslener samt flera sorters goda viner.

Russin sviskon nötter mandel
Kimrök vitriol och sandel.

Soda senap gelantin

Såpa tvål och terpentin

Anis lakrits lin och malt

Sill ärter te och salt.

Oljer färger tobak snus

Cigarrer samt billiga ljus

Kalikå och domastik och flera sorters nubb och spik.

Den som kom in i en lanthandel möttes av ett eldorado av olika härliga dofter som slog emot en. Den mest framträdande var nymalet kaffe som blandades av dofter från fotogen terpentin frukt läder o.s.v.

Jag bor i ett hus mitt i byn Agusa som tidigare varit affär. Den ligger nära vägen så att ingen skulle råka missa den. Affärsrörelsen övertogs av Nils Bertlow 1918. Samtidigt revs den gamla bostadsdelen och en ny uppfördes. Då vi renoverade huset hittade vi en brädlapp i trossbotten . Där stod ”huset byggdes i krigets och fasans år 1918”. Nils Bertlow var född i Bertilstorp därav namnet. Hans far hade en affär mitt i Bertilstorp och även hans syskon skulle etablera sig som affärsmän.

Flera lanthandlarföretag drevs i tämligen blygsam omfattning. Det sades att ett kundunderlag mellan 20-30 familjer räckte till att försörja en affärsrörelse. Dock var Bertlows affär stor med ett omfattande sortiment. Här fanns allt från ”piggatrå” (taggtråd) till knappenålar. En bekant berättade för mig att hans morfar åkt från Lövestad för att köpa tyg till konfirmationskostymen och även skor. Det var enligt hans morfar den bästa kvaliteten, och inköp av tyget till konfirmationskostymen var en grannliga uppgift.

Nils Bertlow var välbärgad och betraktades av de andra byborna som avundsvärt rik. I alla fall om man jämförde med deras enkla omständigheter. Han hade en egen ”cheva” långt innan någon annan hade bil. Då familjen skulle iväg och träffa sina släktingar så fick grannen agera privatchaufför. De hade en son som hette Palles och var deras stora hopp och glädje. Tragiskt gick han bort redan i tjugotreårsåldern, sedan avled i snabb följd föräldrarna och t.o.m. hembiträdet som hette Margit avled och bara tjugo år gammal. Det var som om olycka och död hade fullständigt flyttat in i huset.

Efter familjens bortgång skulle affären säljas och sortimentet och boet auktioneras ut. Auktionen sträckte sig över tre dagar. Flera kvinnor i byn hade under åren tjänstgjort hos Bertlows på olika sätt

för att tjäna en egen slant. Det kunde vara t.ex. tvätt, städning. På loftet fanns kistor vars kläder minst en gång om året skulle ut och luftas. Dock fanns en kista som aldrig öppnades. Genom åren stegrades nyfikenheten vad denna kista männe kunna innehålla. Förslagen var många men ingen visste. Dagen kom då boet skulle tömmas och allt säljas och så även kistan och dess innehåll. Då man öppnade kistan var den proppful av litersflaskor med brännvin. Under Bertlows tid som handlare så hade även fenomenet motbok existerat, som reglerade hur mycket sprit man fick köpa. Nils Bertlow var absolutist och affärsman. Han hade visserligen inget eget behov av sprit men ändå ansåg sig inte ha råd att avstå från förmånen att köpa ut sin stipulerade mängd på systembolaget i Lövestad. Sprit är som handelsvara knepig och får inte hur som helst legalt säljas eller överlåtas och absolut inte auktioneras bort. Arvingarna liksom alla andra i regleringarnas tidevarv var svältföda på jästa drycker. Släktingarna var pragmatiska och praktiska och beslöt att på stället tillsammans konsumera denna del av arvet. Tack vare att arvingarna var många och auktionen varade som sagt under tre hela dagar i följd så lyckades man tömma kistan. Visserligen hade de inget minne av auktionen när de åkte hem men de hade varit uppfyllda av arvet.

I lanthandeln kunde man handla på ”krita”. Detta var en viktig företeelse särskilt för obemedlade som inte kunde låna pengar på annat sätt. Det kunde vara en kris som hade uppkommit och fick man inte låna så hade man inte mat på bordet. Visserligen fanns det ett outtalat krav att så länge man stod i skuld till affärsmannen så skulle man vara trogen och inte handla i någon annan affär. Dessutom var man i en beroendeställning och det kändes inte bekvämt för kunden att pruta på priserna.

Skoll. S. Hallins Åkeröd		
Sw	3 met Rostgumtyg	19. 50
22	Wärken	4. 94
90	met Blåmullerkin	" 83
60	" Sv Trills	" 40
75	" Lärft	" 50
20	" Byxlining	" 16
1	dy Knappskåp	" 25
1	rull Sgillet	" 40
	Knappant	" 40
1	Hänsare	" 05
2	Spänne	" 04
1	p Häkter	" 05
1	rull Tråd	" 14
		27. 66

Nota från 1908.

I lanthandeln förekom mycket byteshandel. Många gårdarna hade höns och lämnade ägg till avsalu. Det var av tradition kvinnornas uppgift att sköta hönsen. Dessa "äggapengar" var många gånger de enda kontanta medel som kvinnor fritt kunde förfoga över, även om pengarna till största delen användes i hushållet.

Affärsrörelsen lades ner 1966.

Sammanställt av Tore Jönsson.

Snabbköp i Bertilstorp

Efter ett par år av tynande tillvaro fick affären i Bertilstorp en uppryckning, när den 1965 övertogs av Martha och Göte Liljegren. De hade tidigare drivit ett lantbruk i Venestad, men Götes intresse för handel kom nu väl till pass. Affären låg vid vägkorset mitt i Bertilstorp.

Direkt när de hade köpt affären började de bygga om till snabbköpsinredning, vilket var en stor nyhet för Bertilstorpsborna. De fick nu själva gå och plocka till sig varor på hyllorna och betala framme vid kassadisen hos Martha. Paret drev själva affären de första åren, men 1968 anställdes Lisbeth Mårtensson från Fiskabäck. Hon hade precis slutat skolan och hade inte riktigt bestämt vad hon skulle ta sig för, när hon fick erbjudande om att jobba hos Liljegrens.

I affären fanns ett stort sortiment av varor, en riktig diversehandel. Förutom livsmedel tillhandahölls tyger, garner, kläder (underkläder, skjortor, strumpor), trätofflor, stövlar, porslin, veckotidningar, tobak, cigaretter, godis mm. Lisbeth berättar, att en kund en gång frågade om han kunde få en brynja. Lisbeth visste inte vad det var, hon funderade och funderade. Men så hämtade hon en broiler i frysen. Det var inte riktig vad kunden hade tänkt sig!

Brödet levererades från Lövestad Andelsbageri och från Everöd. Köttet fick man via ICA. Liksom på andra ställen kunde man lämna in sin äggalåda och få pengar till sina inköp. Man kunde också lämna in tipskupongen här. På fredagarna körde Göte ut varor till de bybor, som själva hade besvärligt att ta sig till butiken.

Mitt emot affärshuset på andra sidan vägen fanns en BP bensinpump och godiskiosk. När det kom någon bil som skulle tanka fick personalen rusa över vägen och hjälpa till.

Göte ville utveckla verksamheten och övertog efter något år Gösta Anderssons affär i Brösarp, mitt emot Gästis, och därpå började han bygga det nuvarande Götes Allköp. Redan 1970 följde Lisbeth med

till Brösarp, medan Martha höll öppet i affären i Bertilstorp till och med 1972. Då lades också macken ner och en viktig service- och mötesplats försvann. De som hade bil åkte till andra butiker. Det kom också en butiksbus med de vanligaste varorna från Linds affär i Eljaröd.

Johan Persson framme vid kassan hos Martha Liljegren. Lisbeth framför en affisch som visar att affären också hade bankservice till Jordbrukskassan. I bakgrunden kassa och tipsapparater.

”Berättat av Lisbeth Mårtensson och nedtecknat av Clas Johnsson

2017 firar folkskolan 175 år!

Det kommer att uppmärksammas genom en vandringsutställning som går på turné till flera olika museer runt om i landet. Till utställningen kommer olika aktiviteter att knytas, och en digital version kommer också att finnas tillgänglig. Hembygdsföreningen är tacksam för din kunskap och dina idéer hur vi i Albo skall fira folkskolan 175 år under 2017.

ELJARÖD:

I Eljaröd fanns tre livsmedelsbutiker och en i Ludaröd. Livsmedelsbutikerna är väl dokumenterade i Eljarödsbygden nr 6. Resultatet av utvecklingen i handeln med större och större enheter samtidigt som landsbygden avfolkas mer och mer innebär att den sista lanthandeln i Eljaröd stängde 2001.

AGBLADET

Onsdag 28 februari 2001

Kaffebordet i Eljaröds lanthandel har varit byns samlingspunkt under många år. Men i dag är det slut. Nu får de trogna kunderna Anna Karin Olsson och Broder Ingemar från klostret Mariavall sköta sina inköp i andra butiker.

Lanthandeln stängs

FRÖRUM:

1934 byggdes affären i Frörum som en filial till affären i Bondrum den ägdes och drevs av Birger och Hanna Gustavsson sedan en del år tillbaka. Ryktet gick att "någon" tänkte öppna affär i Frörum uppe vid kvarnen. Det fick Birger G. att agera och en tomt styckades av från Mårten Jönssons sterbhus som Birger köpte, i Maglehems sågverk tillverkades ett hus i sektioner som snabbt kom på plats i Frörum, monteringen av huset tog en vecka.

I början skötte bokhållare Yngve Nilsson butiken åt Birger G. (Yngve var kommen från Olseröd), det gick inte att bo i huset utan Yngve körde på sin motorcykel mellan Frörum och Bondrum där han bodde för natten.

Den 3 juni 1939 köpte Yngve Nilsson affären av Birger och Hanna för en summa av 18 000 kr. Han övertog handelslagret efter gällande inköpspriser.

1939 gifte Yngve sig med Villy Thorsson från Vitemölle och paret började driva affären tillsammans.

1941 föddes deras son Leif och några år senare fick familjen en flicka som fosterbarn från Finland, hon hette Vera.

Affärerna blomstrade på 1940 talet, handlaren höll sig med hembitråde och springpojke. Man var beroende av handlaren i byn, det var långt till nästa affär, Bondrum eller Tranås. Det fanns en stor befolkning på landsbygden bara på Frörumsgården bodde 5-6 familjer med ett stort antal barn. Alla smågårdar och husen i byn var befolkade, mejeriet, kvarnen och smedjan var igång, det var liv och rörelse. I affären fanns i stort sett allt man behövde i vardagen, livsmedel, järnvaror hönsfoder, bensin (inte under kriget) tyger, kläder, husgeråd, tofflor, koks, briketter och hönsanät. Ett magasin blev byggt ämnat till just hönsfoder och dyl. På det huset fanns en brygga som blev en naturlig samlingsplats för byns ungdomar att umgås vid om kvällarna. En liten rolig historia var när en lantbrukarefru hade osmaken att komma med sin tomma sirapsburk och ville ha den påfylld just när handlaren stod i begrepp att bege sig till Kiviks marknad, han fyllde burken , mycket irriterat, och slog den i disken så den gick mitt itu.....

1950-talet rullade på. Det pratades om att handlaren hade problem med spriten och att affärerna gick dåligt. 1959 valde han att avsluta sitt liv. Fruktansvärt tragiskt. Villy hans fru fanns ju kvar och med hjälp av goda vänner bl.a Birger Gustavsson fick hon så mycket hjälp och stöttning att hon kunde fortsätta att driva rörelsen med ungefär samma sortiment.

Affären var en naturlig samlingspunkt i byn. Pallen som stod intill disken var sällan tom, där satt alltid någon och språkade. Gamle Nordström satt där ofta och åt bikarbonat ur strut. Han hade lite problem med magen.

Villy fortsatte med affären hela 60 talet, det gick runt och hon klarade sig men det fanns inte något utrymme för större investeringar, allt såg i stort sett ut som det hade gjort alltid, men ingen tyckte att det var något konstigt. Det gick bra att handla på kredit, en del hushåll använde sig av så kallad "kontrabok" där alla inköp skrevs in och betalades en gång i månaden, dom flest skötte sina betalningar men det var inte alltid så lätt att driva in betalningarna.

I början av 1970 talet fick jag erbjudande av tant Villy att börja jobba lite extra i affären, först på lördagar när jag var ledig från skolan sen blev det sommarjobb, jag tyckte om att vara där, det var alltid en trevlig stämning, kul med kunderna, roligt jobb över huvud taget. 1973 efter att jag tagit realen gick jag ett år på handelslinjen på Tomelilla yrkesskola, och 1974 på våren när tant Villy fyllt 60 år fick jag erbjudandet att köpa affären. Sagt och gjort, utan några djupare funderingar köpte jag och Göran rörelsen och huset, 1974 i augusti flyttade vi in, jag var då 19 år och Göran 23.

Tidningsurklipp daterat fredag 27 december 1974.

Eva Persson tar hand om kunden Gerd Almedal i den gamla lanthandeln.

Dom första åren gick mycket bra att driva affären, många varor fick vi levererade till affären direkt. Skånemejerier kom varje dag med leverans, charkvaror kom A-G Nilsson från Tomelilla med, tre bagare kom olika dagar i veckan. Lövestads andelsbageri, Evesöd bagaren och Nybrobagaren, banankompaniet från Tomelilla, margarinbolaget, Marieholmskorv, Svängsta bröd sålde skorpor och småkakor. Apotekarens bryggeri, allt kom till dörren ja till och med upp på disken ibland.

Varje år dagen innan midsommarafton körde vi till Abbekås och köpte nypotatis.

En kväll i veckan körde vi själva till grossist i Ystad och köpte kolonialvaror och tobak. Det var fortfarande en äkta lanthandel med spik, taggtråd, rep, stängseltråd etc. det köptes in hos Bröderna Mohlins från Kristianstad, en del jobbkläder och strumpor tillhandahölls också, minns inte var vi köpte in det.

Ägg köptes in av lantbrukare som kom med sin äggakorg och sålde, dom visste alltid dagspriset själva, ingen hade en tanke på att äggen inte hade genomlyst och stämplats.

Lysfotogen hade vi på ett fat i källaren, man pumpade upp mängden i ett glas och tappade i det på en medhavd flaska. Sirap, potatismjöl, bruna bönor, gula ärtor och salt islandssill såldes i lös vikt.

Julen var alltid något speciellt i affär, vi julskyltade dagen före första advent, vi körde ungefär samma koncept som tant Villy hade gjort, fyllde hyllorna så allt såg fint och välfyllt ut, röda Holländska ostar på disken, fina ansjovisburkar med jultomtar utan på, nötter i lösvikt i en trätunna, fina kottar av choklad till julgranen var också viktigt. Vi hade torkad lutfisk som dom flesta köpte till Anna dagen. På julafton var vi tidigt uppe och tog emot nybakade bröd från Lövestad, mjölken kom också tidigt, många hade gjort beställningar till julen då affären var stängd hela julhelgen.

Varje dag i veckan kom lantbrevbäraren in i affären, dels med vår post men som regel skötte jag om lite inbetalningar till kunderna som hade lämnat in sina inbetalningskort och pengar, kvittot fick dom nästa eller nästa dag.

Skolbarnen fick stå i affären och vänta på bussen, ibland fick något överblivet barn stanna hos mig om föräldrarna behövde barnvakt.

Till viss del hade vi jourbutik på baksidan, det hände inte allt för sällan att någon ville köpa något som var glömt, och det fick dom gärna göra.

När någon i byn fyllde jämna år sköttes alltid insamlingen till present i affären.

Butiken hade öppet från 8.00-18.00 mån- fre. och 8.00-13.00 lörd. Sön och helgdagar stängt.

Det låter som en idyll och det var det väl ibland, men det var också en strid mot dålig lönsamhet, högre och högre krav från myndighet och en raskt stigande konkurrens med lågprisbutiker och stormarknader.

Allt eftersom familjen växte var det en ohållbar situation att driva lanthandel och vi valde att stänga för gott den 30 mars 1981, en månad innan vårt tredje barn föddes.

Jag har skrivit vi genom min berättelse. Göran jobbade hela tiden som montör, men hjälpte till när han var ledig. Min mormor var också mycket behjälplig med barnen.

Vi bor fortfarande kvar i huset och i år är det 42 år sedan vi flyttade hit.

Eva Nilsson.

Hembygdsföreningen önskar alla

EN GOD JUL och ETT GOTT NYTT ÅR.

KIVIK:

En liten vandring genom byn..

Längs södra infarten fanns hotell Hanöbris och mittemot skolan Melins skoaffär och Björks radio och blomsterhandel. Därefter kom posten och Skånska Banken. Längre ner mot byn hade Anna och Viggo dam och herrfrisering, sedan kom Esbjörnssons järnhandel, spannmål m.m. och vid nedfarten till hamnen, precis i kurvan låg Lundbergs fiskaffär.

Om man så fortsatte Stengatan kom Olles kläder, och i samma hus var det apoteksförråd. Mittemot låg Konsum där "Kopra-Hansson" var föreståndare. Några hus längre ner fanns Oskar Perssons livs och Johanssons möbelaaffär. Längs Moriabacken låg Mattssons bageri och café. Sparbanken var inrymd i ett trevåningshus mittemot fiket. Strax ovanför fiket låg ännu en skoaffär i ett vanligt bostadshus. Innehavaren hette Linnéa. Kallades Sko-Persson. A.W. Simonssons speceriaffär låg lite längre upp liksom bageri Moria. I de norra delarna av samhället låg Berndtssons köttaffär, samt Lundgrens pappershandel.

Söder om hamnen, i anslutning till brädgården, fanns ett plåtslageri och ett matställe med övernattningsmöjligheter, Hamnpensionatet, som drevs av Helga Asp. Torget var vid den tiden nyplanerat och asfalterat. Kommunalhuset var nybyggt liksom torgkiosken. Här fanns redan då Kiviks Vårdshus och i slutet av 60-talet byggde bröderna Olsson en ny livsmedelsaffär med namnet Center livs.

Ovanför backen låg Moderne, en affär där Aina och Algot sålde tyger och underkläder. Den byggnad som idag är ICA-Supermarket var då ett fruktpackeri. Överst vid landsvägen låg Lindgrens bilverkstad och vid andra sidan nerfarten fanns Stärkelsefabriken. De största företagen och de som också hade flest anställda var Br. Nordins byggnads AB, Ljungkullens Musteri och Kiviksfrukt. Den affär som jag känner till allra mest och bäst var AB. N. Esbjörnssons järnhandel, där jag anställdes redan som 15-åring. Affären var känd för att ha ett stort varulager, dels järnvaror, men också ett omfattande sortiment av reservdelar till jordbruksredskap. Bindardukar, plogskär och harvpinnar fanns till väldigt många modeller.

Affärsinnehavare var Harry Esbjörnsson och han hade gott bistånd av sin fru Astrid. Två personer som jag hade nöjet att arbeta hos i många år och som jag högaktade för deras kunskande och för deras omsorg om både kunderna och sina anställda. De satt oftast på kontoret när vi andra kom och de var kvar där när vi stängde affären och gick hem. Chefstiteln gick sedan vidare till nästa generation, Nils-Bertil och Karin, och de fortsatte i samma spår.

Ett stort magasin för spannmålshantering och foderförsäljning fanns över gatan och där kunde man köpa allt i den branschen. Vid hamnen var det en inhägnad tomt med lager av olika sorters fasta bränslen. En välsorterad brädgård med prima virke, hyvlade lister och byggskivor av olika slag, samt en stor tank med dieselolja för båtar och lastbilar fanns också där nere. Hit levererades kol och koks med stora båtar, oftast från Tyskland.

Tre lastbilar behövdes. En som hämtade hem varor, främst från grossistföretag i Malmö, och två med dubbelbemanning som dagligen körde ut varor till kunderna.

Men hjärtat i företaget var i den gamla byggnaden (se bilden ovan), som låg alldeles utmed gatan vilken tidigare varit genomfarten i samhället. Här fanns kontor och järnaffär. Allt som såldes bokfördes av personalen i affären. Följesedlar och kvitton, liksom prissättning, fakturering och kontantbetalning hanterades där. Min uppgift var

först och främst att betjäna kunderna. Längre fram blev det också mer och mer av allehanda kontorsgöromål.

Entré direkt från gatan. Inredningen var av gammaldags slag. En robust disk, klädd med kraftig rostfri plåt en bit in i butiken dominerade. Hela väggen bakom disken var täckt av utdragbara trälådor, till största delen fyllda med olika sorters beslag. H~~er~~ kunde man köpa precis så mycket som behövdes. Så var det med många varor. Att sälja delar av förpackningar var inget ovanligt. Skruvar och spik t.ex. Järnbalkar fick vi såga för hand och det gick ibland åt sågblad för mer än förtjänsten var. Efter hand packade vi själva om mycket till mindre förpackningar och då blev allt mycket enklare.

Bo Stenfeldt. (Sammanställt av Kenneth Olsson)

Affärer i Lönhult

I Lönhult har det funnits två affärer. På vägen mot Norra Björstorp bredvid Gurli och Einar Göranssons gård ligger ett litet rött hus, som har rymt affärsrörelse fram till 1960-talet. Den andra affären låg strax efter Lönhultsgården på höger sida där nu ett ”nybyggt” fritidshus ligger. Den var enligt uppgift i drift på 1930-talet.

Affären vid Göranssons ägdes av Bror Severin under 1930-talet. Han drev även affär i Brösarp. Det var flera olika handlare som höll i verksamheten. Där kunde man köpa allt från lutfisk till porslin, alltså en verklig diversehandel. Butiken upphörde kring 1960.

En av innehavarna, Frits Algot Andersson, gjorde sig känd utanför bygden, eftersom han byggde upp en omdiskuterad postorderförsäljning.

Sammanfattat av Clas Johnsson efter samtal med Agne Andersson i Lönhult.

N:a BJÖRSTORP

I denna lilla byn som i nutid präglas av en aktiv lokalförening fanns två livsmedelsbutiker eller lanthandlare. Johanssons och Petterssons. På båda ställena kunde man ställa sina hästar . Hos Pettersson hämtades posten och båda var den lilla byns mötesplatser.

RAVLUNDA:

Erik Perssons speceriaffär: Ägare Erik Persson. Efter Erik Perssons bortgång drevs affären av hustrun Siri Persson fram till 1973 då rörelsen lades ner.

Siv Perssons speceriaffär (tidigare Handelsföreningen). Affären drevs till mitten av 1980-talet då affären stängdes.

Affärerna var traditionella affärer med diverse livsmedel och andra förnödenheter som folk behövde.

Förutom affärer fanns det Köttaffär Snickerirörelser (2st) Möbelsnickare Skomakare , skola (se bilden nedan), och Spettkaksbageri. Varje affär och hantverksrörelse har en omfattande historik som vi kommer tillbaka till i ett kommande medlemsblad.

RÖRUM:

Rörum är ett rofylt smultronställe. Genom den gamla byn slingrar bygatan förbi kyrkan sig nästan graciöst fram med hus på båda sidorna.

Rörums Byaväg nr 51: Under Rörums gästgivaregårds aktiva tid hörde till den en loglänga där det bl.a. förvarades foder åt gästgiverihästarna. Huset köptes 1908 av skomakaren Otto Henriksson som lät bygga om det och inreda en verkstad i skomakeribranchen och en liten butik. Förutom att han i huvudsak reparerade och sålde skor, tillhandahöll han även andra vardagsnära ting som hattar och mössor. Han blev den förste i en rad av handelsidkare i just denna fastighet.

1919 köpte Edvin Håkansson butiksfastigheten och satte upp en större speceriaffär. En brottare Mattsson från Malmö hade därefter affären en kort tid, innan denne i sin tur sålde till Olof Nordh från Simris. Detta var i slutet på 20-talet.

Anna Jacobsson i Baskemölla köpte huset 1934 till sina båda söner Filip och Assar. Filip hade butik i Baske och meningen med köpet var att bröderna skulle driva de båda butikerna gemensamt och att Assar skulle sköta affären i Rörum. 1939 flyttade Assar till en större

affär i Borrby och hans systrar Lydia och Lisbeth Jacobsson fick överta rörelsen i Rörum.

1945 köpte Algot Scharffenberg butiksfastigheten. Han drev handeln till 1951, då han arrenderade ut den till Henning och Anna-Lisa Svensson.

Åke Nilsson från Rörum tog över i november 1961 och drev rörelsen tillsammans med sin fru Elsa till 1974. Då ”slog de igen butiken” för alltid.

Rörums Byaväg nr 50: I dag har Gugge Björk sin atelje och utställningslokal i en del av husen, som Nils ”Handlare” Nilsson köpte när laga skiftet i Rörum genomfördes 1864. Det fanns stall i en långa och loge i en annan. I det som var boningshus inrättades lanthandel. När så sonen med samma namn, Nils Nilsson tog över, lät denne bygga ett nytt hus, som bostad och affärslokal. Det nya huset som blev byggt nära vägen med skyltfönster utåt gatan blev aldrig använt som affär.

Rörums Byaväg 43: Detta hus byggdes på 1870-talet av Lars Adolf Sandberg. År 1921 köptes det av smeden Ola Kjellman. Det inrättades affär i huset och planen var att dottern Rut skulle sköta denna. Hon sändes iväg på någon slags skola för detta ändamål. Rut var född 1902, men avled i spanskan år 1918. Det blev då systern Ellen som fick bli ”handlare”. Efter några år lades också denna affär ner. (Bilderna nedan är Byaväg nr 43)

Rörums byaväg 26: I fastigheten 13:7 längst ner på bygatan vid vänster sida fanns under ett antal år en mindre affärsverksamhet. Innehavaren Nils Olsson och hustrun Ingrid Lassdotter . Sonen Nils f 1870 blev handelsbiträde hos fadern. Senare tog han själv över med hjälp av systemen Elna. Efter några år lades affären ner och Nils blev jordbruksarbetare och systemen Elna strykerska. I ett annat hus vid andra sidan gatan (fastighet 21:14) har också funnits en mindre speceriaffär under några år. I en annan fastighet där det fanns affär i några år är nr. 8:17. Efter några ägare köpte snickare Per Nordin fastigheten och byggde sedermera en större snickerifabrik i den nyare delen av Rörum där idag Gunilla Mann har sina utställningslokaler.

Gerd Almedal.

Fakta: Gerd Almedal, Fridhäll Rörum, 272 95 Simrishamn.
Gerd gifte sig med Kalle Almedal 1965. Tyvärr lämnade Kalle detta livet 2013, p.g.a. sjukdom.
Gerd o Kalle har två flickor, Karin och Ingela.

Gerd är oerhört intresserad av hembygden och hembygdens historia. I slutet av 70-talet hade Gerd och Kalle en get som skadade sig i ena benet. Rådet Gerd fick var att vända sig till Nils Stridsberg som var duktig i hantering av djur, vilket också skedde. Allt ordnade sig till det bästa och Nils Stridsbergs intresse och engagemang i hembygdsföreningen "smittade" av sig på Gerd, som sedan dess varit aktiv medlem.

Gerd är aktiv i valberedningen och var under många år dess ordförande. Gerd har aktivt deltagit i programkommitténs arbete och haft huvudansvaret för föreningens lotterier.

Gerd värnar självklart om den del av Albo Härad som är hennes bostadsort och hembygd. Gerd verkade i ungdomen under 20 år på flera orter i Skåne, men flyttade till Rörum 1978.

Gerds far är född på gården. Gerd är själv född i kökssoffan på Grönalund Rörum, men drömde i unga år att få bo på Fridhäll. Jag hade alltid en lugn härlig känsla när jag var på Fridhäll och det har jag fortfarande säger Gerd.

Vid ett tillfälle när Gerd träffade Sture Lassesson, berättade denne att han deltog i en kurs i temat bygd i förvandling, vilket innebar att Gerd därefter forskat i detta tema under 35 år.

Bland annat har boken om Rörum och Vik genom tiderna, färdigställt och utgivits 1989, efter 10 års arbete. Boken omfattar 423 sidor och innehåller bland annat, forntiden, legenden om guldsborna och prinsakällan, Rörums kyrkor, prästgård och präster, Pehr Nyman, sägner och vidskeplighet, kransgillet, skolan i Rörum, skolan i Vik, Vik, Rörums gästgivaregård, förhållanden innan enskiftet, Rörumsgårdarna, Delperöd, Sträntemölla, Stockeboda, kvarnar i Rörum, lantbruket fruktodlingen, äggföreningen, syföreningen, nykterhetsrörelsen, dansbanor, Hilma Thorell och mycket mycket annat intressant.

Ett tidsödande, men värdefullt arbete av Gerd Almedal och Sture Lassesson. Gerd arbetar nu med en kartläggning av husen i byn som ej finns med i boken, samt allt som berör framförallt Rörums socken. I hemarkivet finns en pärm för varje gård.

Albo Härads Hembygdsförening:

Efterhand eller emellanåt kom vi in på hembygds-föreningen då och nu. Förr hade ett engagemang i hembygdsföreningen hög status tycker Gerd och fortsätter. Det är svårt att få yngre personer att engagera sig. Avfolkningen av landsbygden är ett stort problem inte enbart för att det bor mindre antal människor här, utan kunskapen, erfarenheten hur det var förr försvinner också.

Det kan bli svårt att hålla ihop så många objekt som föreningen har framöver, samtidigt som vi har erfarenhet om ett stort intresse och hög delaktighet i olika aktiviteter (mötesplatser) är det svårt med rekryteringen. Föreningens verksamhet bygger på ideellt arbete, så intresset måste vara varmt för att värna om bygdens klenoder.

Kenneth Olsson.

SLÖJDTRÄFFAR i början av 2017 i Ravlunda skola:

Tisdagarna den 17 januari, 14 februari och 14 mars, klockan 18:00-21:00. Medtag eget arbete. Välkomna önskar Textilkommittén.

SKOGSDALA:

1958 köpte mina föräldrar Tea o Folke Olsson livsmedelsaffären i Skogsdala. Min bror Uno jobbade där som ansvarig för kött, chark och mjölk som fanns i bottenplanet, när butiken skulle överlätas. Mjölken fanns i ett särskilt rum strax innanför kött o charkavdelningen. Allt var manuellt.

En enorm utmaning för familjen. Jag slutade min anställning hos Bruno Eberhard musik i Tomelilla och det lilla företaget drevs av mor Tea, Uno och undertecknad.

Jag har alltså varit med när allt vägdes upp till kunderna. Hela väggen bakom disken i speceriavdelningen var full av lådor med olika slags kolonialvaror. Salt sill fanns i ett kallare rum i källarplanet liksom konserver av olika slag. En del skulle absolut följa med ner och själva välja den islandssill man skulle köpa. Den skulle vara bred över ryggen.

Hela handeln genomgick en stor förändring och den manuella disken med väggen bakom där allt i stort sett fanns i lösvikt skulle ersättas med snabbköp.

Vi påbörjade ombyggnaden till snabbköp ganska omgående när det gällde den torra (kolonial) delen på gatuplanet. All gammal inredning åkte ut och egentillverkade hyllor sattes upp på väggarna. En liten frysdisk fick plats och en egentillverkad kassadisk där de självplockande kunderna kunde betala sina varor.

Något år senare revs en vägg bort och vår bostad krympte för att ge plats till en manuell kött o charkavdelning i samma lokal på gatuplanet. Denna följsamhet i tiden resulterade så småningom att vi tog över Bengt Perssons livsmedelsbutik på Kivik och båda dessa blev underlaget till en nybyggnad på Kivik (Center livs).

I Skogsdala fanns i slutet av 50-talet följande servicemötesplatser: Nilssons blomsteraffär. Färgargården som redovisats i tidigare medlemsblad. Liljedals livsmedel med bensen. Anderssons bagari café. Jordbruksskassan. F:a F. Olsson. Lokalföreningen och Järn & Färg.

Bilden på nästa sida från slutet av 50-talet visar jag (Kenneth) kunden hur det hela fungerar.

S:a MELLBY:

I S:a Mellby finns och fanns den välkände Mellbybagaren som du kan läsa om på hemsidan under rubriken häradet och socknar. Dessutom fanns Helge Pettersson och Arthur Månssön båda välsorterade lanthandlare.

SVINABERGA:

Mitt i byn fanns Grahms speceriaffär.

TÅGHUSA:

Tåghusa Speceri- och Diverseaffär

Berättat av Gösta Nilsson, vars morfar Per Svensson startade affärsrörelse i Tåghusa

Längs vägen mellan Attusa och Grevlunda ligger Tåghusa och i ett blått trähus på söder sida vid vägskylden ”Tåghusavägen” har det varit en butik. Man kan fortfarande se på fönstrens storlek att det har varit en affärsrörelse där.

På 1880-talet började lantbrukaren Per Svensson att köpa upp ägg, som han sedan körde till Gärsnäs och sålde. På återvägen tog han med sig varor, som folk behövde i byarna hemmavid. Det blev början till affärsrörelsen i Tåghusa. 1906 bytte han sin gård mot ett mindre hemman, som låg nära vägen och hade ett bättre affärsläge, det nuvarande blå huset, och byggde upp Tåghusa Speceri- och Diverseaffär. I tidningsannonserna stod det ”Reel behandling och humana priser”. På 20-talet utökades servicen med taxi och bensinstation. 1930 övertog sonen Orvar verksamheten. Taxi och bensinstation avvecklades i slutet av 30-talet respektive 40-talet.

Gösta minns, att innan det blev elektrisk ström installerat, gick han och köpte lysfotogen i en 5-liters-kanna i affären. Till storheligerna fick de köpa en burk Tomtebrus-pulver, som blandades i vatten och blev en ersättning för lemonad. Sortimentet omfattade alltså det mesta som fordrades i ett hushåll.

Jag kommer ihåg att jag cyklade till Albins affär, för i början av 60-talet övertog Albin Svensson rörelsen, och handlade varor till mormor och morfar i Attusa. I mitten av 70-talet lades affären ned och byborna fick vända sig till butikerna i Vitaby eller S:t Olof.

Sammanfattat av Clas Johnsson

På trappan vid affären i Tåghusa.

VITABY:

Handel o service i Vitaby c:a 60 år tillbaka i tiden:

Vitaby är min födelseort och uppväxt de första ca 15 åren. Ju äldre man blir desto mera förstår man hur annorlunda livet på landet var förr jämfört med nutid. Människor i alla hus och gårdar. En bra närservice i byn och alla kände varandra. Utanförskap fanns säkert då också, men i betydligt begränsad omfattning. Vi är många som saknar den levande landsbygd som fanns, men lyhördheten för detta är starkt begränsad hos våra politiker. Återger här en vandring genom byn skriven av Bertåke Holm och Kenneth Olsson.

Kom man från Grevlundahållet fanns Curt Nilssons bensinmack. Hustrun Astrid sålde korv med hemlagad potatismos. Längra fram i början av själva byn fanns Erik Frihofs lanthandel, som sedermera blev Folke Häggs livs. Lite längre ner i samhället fanns Agne Magnussons som tillhandahöll kläder, skor och allt man

behövde i klädesväg. Behövde vi färg och tapeter tog vi av på en gata till vänster. Där fanns Tengelmårks, där Tengelmårk själv expedierade i sin vita långa rock.

På ovanvåningen huserade hans hustru med att locka damernas hår. Lite längre upp på samma gata fanns Berndtsson o Söners välkända köttaffär med Erik Olsson som artig trevlig säljare. En prinskorv kunde en lite grabb eller flicka få då och då.

Återvänder vi till genomfartsleden i samhället fanns Handelsföreningen med den välklädde föreståndaren Agne Mårtensson och mitt emot fanns lanthandlaren Albin Dahlberg, som med snabba rörelser betjänade oss kunder. Något mer tack, tack, just de ja, just de ja o.s.v. Dahlbergs hade godisautomat på utsidan.

I samhället fanns Engdahls konditori, Vitaby hotell, Handelsföreningen och Lokalföreningen som båda sålde och malde spannmål och i slutet av samhället fanns sågverk med trävaruaffär. Naturligtvis fanns också skräddare och sömmerskor, snickerifabrik, Möllers smedja, Albo Härads Sparbank, Skånska Banken och Jordbrukskassan, Vitaby energiförening, Sundgrens bilverkstad (sedermera Widéns), Olle Svenssons cykel och rörverkstad, posten, Svenssons frisersalong, biograf och inte att förglömma Etel Lundbergs blomsteraffär.

VITEMÖLLA:

Vitemölla samhälle började växa och forma sitt fiskeläge i samband med att befolkningen ökade i början av 1700-talet.

Från att läget år 1699 bestått av 4 familjer boende i 4 hus ökade antalet till att på 1700-talet vara 150 människor i 14 hus.

Vitemölla expanderade därefter allt mer och år 1871 hade antalet hushåll ökat till 63 st.

Vitemölla som uttalas med betoning på ”mölla” har fått sitt namn efter den vattenkvarn (mölla) som ligger i ortens norra ände. Fram till 1940-talet fanns även en vindmölla av typen holländare. Den var belägen på höjden i norra delen av samhället. Orten har tills för några decennier sedan kallats Vitemölle.

Bebyggelsen består huvudsakligen av äldre pittoreska hus, av vilka flertalet idag används som fritidsbostäder. Hamnen används till stor del för fritidsbåtar, men ett fåtal yrkesfiskare är ännu verksamma i läget.

Följande inlägg är förmedlat av Christer Olsson, Vitemölle:

De sista som ägde affären som fanns i funkishuset på vårt lilla torg var Gerda och Erik Bengtsson.

Den lades ner i början på 70-talet. Tidigare fanns ännu en affär på Möllebacken 10, som köptes upp av Bengtssons. I den drev dom pensionat och café. Detta upphörde i slutet på 50-talet.

Min farfar Henrik Olsson och farmor Maria Olsson drev ett bageri på Möllebacken 7. Farmor Maria gick bort i unga år och då fortsatte Farfar Henrik. Farfar hade nog den första bilen i Vitemölla, som min far Erik Olsson körde ut bröd och kakor i på landsbygden runt omkring.

I korsvirkeshuset på Lejegatan 2 hade mor Ragnhild och far Erik ett sommarkafé på 30 och 40-talen. Bageriet lades ner i början av 50-talet. Jag kommer ihåg att jag åt upp det sista godiset som fanns i affären.

Det fanns också ett spettkaksbageri uppe på Möllebacken som ägdes av Magda Persson. Jag minns också att det fanns en köttaffär som ägdes av Lennart Berntsson och Erik Olsson. När jag handlat där fick jag ofta en prinskorv av Lennart.

Den siste som drev vattenkvarnen i Vitemölle hette Ernst Olsson. Kvarnverksamheten upphörde i början på 60-talet. Far berättade att Vitemölle badhotell från början ägdes av en man som kallades Lumpen. Då fanns det bara en källare där. Han hyrde ut den till danslokal som kallades Röda Lyktan. 1911 köptes tomten upp och det byggdes ett fint badhotell som var färdigt 1913. Det byggdes också en dansbana ända fram till någon gång på 50-talet. Det fanns också en mandolinorkester i Vitemölle som spelade på 20 och 30-talen. Far var en av medlemmarna i denna. Under andra världskriget bodde där många polska kvinnor som kom från arbetsläger. Flera av dem gifte sig senare i Vitemölle. Landstinget har drivit hotellet som vilohem för husmödrar. På 60-talet blev det så åter badhotell. På 70-talet var vi på discodans där. Även Albo Folkdanslag har haft sin avslutningsfest där. På 1990-talet köpte nuvarande ägare Rolf Lundahl badhotellet och rustade upp det till ett välbesökt och populärt hotell.

Augusti 2016. Christer Olsson

Sillaröds Skvaltkvarn

Som ni förmodligen redan känner till har vår Skvaltkvarn i Sillaröd förklarats som byggnadsminne. I sitt beslut fastslår Länsstyrelsen, att Skvaltkvarnen har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde och fortsätter ”kvarnen har behållit sin karaktäristiska och ålderdomliga utformning även om delar av byggnaden blivit utbytta allt eftersom de slitits ut eller skadats”. Man uppskattar att kvarnen kan vara uppförd under 1700-talets andra hälft eller under 1800-talets början.

1970 skänkte dåvarande ägaren till gården Uråsa Hjalmar Gustafsson skvaltän till Albo härads hembygdsförening. Det är till stor del hans förtjänst att kvarnen står kvar på sin plats. Längs Sillarödsbäcken fanns det under 1800-talet sammanlagt sex stycken kvarnar. En efter en lades de ner och revs i början på 1900-talet, men Uråsas kvarn räddades. Den togs ur drift 1922 när Sillaröds Elförening bildades och gården fick elektricitet.

En skvaltkvarn kräver inte så stor vattenmängd som hjulkvarnen. Kvarnverket består av ett liggande kvarnhjul med skovlar nere i vattnet samt två liggande kvarnstenar (löparen och överliggaren) uppe i kvarnhuset. Kvarnhjulet och kvarnstenarna sitter på samma axel och snurrar samtidigt utan kugghjul för kraftöverföring. Det fanns förr många skvaltor i de mindre vattendragen och de användes för malning till de enskilda hushållen. Vanligen var det under vår och höst som det fanns tillräckligt med vatten för att driva kvarnhjulet.

Hjalmar Gustafsson har berättat: ”På hösten när det var mycket vatten i bäcken malde jag ofta på kvällen. Det hängde en fotogenlampa i taket. Det var varmt och skönt att sitta bland gröpesäckarna och som sällskap hade jag ofta en bra bok. Det var rofyllt att höra forsens brus och kvarnens mullrande.” (Ur HÄR OSTPÅ nr 1 1986.)

